

marife

dini arařtırmalar dergisi

| Turkish Journal of Religious Studies

yıl / year: 13 • sayı / issue: 2 • yaz / summer 2013

Yemenli Öykücülerden Hemdân Zeyd Demmâc'ın “Yolcu” Adlı Öyküsü

Muhammet Vehbi Dereli

Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belağatı Ana bilim dalı Öğretim Üyesi
mvdereli@gmail.com

Öz

Arap dünyasında modern anlamda öykü türü ilk defa Mısır'da doğmuş, ardından diğer ülkelere yayılmıştır. Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi kısa öykü ve romanın, daha önceleri baskın olan Yemen şiirinin yanında yaygın okunan edebiyat türleri safına katılması ancak yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. Seksen yıl öncesine kadar öykünün Yemen'de edebî bir tür olarak kabul edilişi hiç de kolay değildi.

Erken dönem Yemen öykücülüğü çoğunlukla belli bir sosyal ya da siyasî mesaj taşımakta olup, İngiliz dış gücüne karşı az ya da çok açık ajitasyon ile ayırt edildi. Son dönemde ise Yemen edebiyatı hızla gelişmekte ve öykü türü gittikçe önemli bir hale gelmektedir. Ancak yine de Yemen'de ve ülkemizde Yemen öykücülüğüne dair müstakil çalışmalar son derece sınırlıdır. Bu çalışmada Yemenli edebiyatçı Hemdân Zeyd Demmâc'ın hayatı, eserleri ile “el-Musâfir” adlı öyküsü, kahramanlar, olaylar, modern anlatım teknikleri, tasvirler ve dil açısından incelenmiştir. Denilebilir ki o, iyi bir betimleme yazarıdır ve okuyucuya karakterlerin duygusunu verir. Öykülerinde edebî sanatları çokça ve büyük bir ustalıkla kullanır.

“The Passanger” Story: By one of the Yemeni Story Writers Hamdan Zeyd Dammag

The type of modern story first appeared in Egypt in the Arap world and spread to other Arap countries from there. As in other Arabic countries, it was only in the twentieth century that short stories and novels joined the ranks of commonly read literature alongside Yemeni poetry, which had previously been dominant. Eighty years ago, it was not easy for the story to be accepted as a literary genre in Yemen.

The majority of early Yemeni storytelling had a particular social or political message and was distinguished by more or less open agitation against the British foreign power. Recently, Yemeni literature has been developing fast, and the genre of storytelling is becoming more and more important. However, in our country and in Yemen, independent studies related to Yemen storytelling are extremely limited. In his study, Yemeni contemporary writer Hamdan Zeyd Dammag's life, his works, and especially his short story “al-Musafir” were dealt with in terms of characters, events, modern narrative techniques, descriptions and language. It can be said that he is a good descriptive writer who gives reader the sense of the characters and uses largely and skillfully literary arts in his stories.

Key Words: Hamdan Zeyd Dammag, al-Musafir, Yemen literature, short story, description

Atıf

Muhammet Vehbi Dereli, Yemenli Öykücülerden Hemdân Zeyd Demmâc'ın
“Yolcu” Adlı Öyküsü, Marife, Yaz 2013, ss. 161-176

1. Giriş

Modern öykü, XVIII. yüzyılda Batı'da gelişmiş ve XIX. yüzyılda romandan ayrılarak müstakil bir edebî tür haline gelmiştir. Arap toplumunun, modern öykü ile bu dönemde yaşadığı edebî Rönesans denilebilecek *en-nahda hareketleri* çerçevesinde tanıştığı kabul edilir. Bu eserlerin kaleme alınması özellikle 1798 yılında Napolyon'un Mısır seferinden sonra Arap dünyasının Batıyla iletişim kurması sonucu başlamıştır. Arap edebiyatının tahkiye türleriyle tanışması Batı'dan daha öncelere dayansa da, Arap edebiyatında kısa öykünün edebî bir değer kazanması Batı'dan bir süre sonra, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde görülebilmektedir.¹

Sömürgeci devletlerin, manda yönetimlerinden kurtulan Arap devletleri ve halkları, bu dönemden sonraki sosyal ve kültürel yapılanmalarında onların kültürlerinden etkilenmişlerdir. Bundan sonra ortaya konulan edebî eserlerde Batı'nın tesiri görülmektedir. Öykü / hikâyenin, tercüme ve gazeteciliğin etkisi ile yeni ortaya çıkmış bir edebî tür olduğu, Arap âlemi tarafından daha önce bilinmediği yönünde görüşler olsa da, Modern Arap Edebiyatının ustalarından Tâhâ Huseyn (ö. 1973), Ahmed Emin (ö. 1953), Abdullah Ebû Heyf (d. 1949) ve daha birçok yazar, öykünün köklerinin daha eskilerde ve temellerinin kendi içerisinde mevcut olduğu görüşündedirler.²

Modern Arap öyküsünün gelişiminde elbette eski Arap edebiyatının makâme, ahhâr ve kıssa gibi pek çok formunun etkisi göz ardı edilemez. Ancak klasik öykü verileri, birtakım ortak yönlere sahip olmakla birlikte modern öykü anlayışı ile özdeş de sayılamaz. Olsa olsa geleneksel birikimin Batılı edebî türlere uyarlanmasında kültürel bir altyapı hizmeti gördüğünü söyleyebiliriz. Bu veriler, kurduğu zemin ile modern öykünün gelişimi için bir köprü mesabesinde olmuştur. Dolayısıyla tam da burada bir tür geçiş sürecinin varlığına işaret etmeliyiz.³

Batı kültürü ve edebî türleri ile tanışan Arap dünyası, öykü alanında sözü edilen bu geçiş sürecinden sonra uyarlama ve çeviri süreci yaşamıştır. Bu sürecin başlıca aktörleri arasında Fransis Fethullah el-Merrâş (1837-1873), Selîm Butrus el-Bustânî (1848-1884), M. Lutfî el-Menfelûtî (1876-1924), Cibrân Halil Cibrân (1883-1931), Halîl Mutrân (1872-1949) ve M. Huseyn Heykel (1888-1956) gibi yazarlar sayılabilir. Bu süreçte Arap ülkelerinde yayımlanan *el-Vekâyi'*, *el-Mısrîyye*, *el-Hilâl*, *ez-Ziyâ*, *el-Ehrâm*, *el-Cinân*, *er-Rivâye* ve *el-Kıssa* gibi pek çok gazete ve dergi de Arap öyküsünün gelişimine büyük katkı sağlamıştır.⁴

Tercüme hareketiyle başlayan Batı'ya açılma, diğer edebî türlerde olduğu gibi öyküde de tercümeden taklide, taklitten orijinal eserlere geçişi sağlamıştır. Arap dünyasında modern anlamda öykü türü ilk defa Mısır'da doğmuş, ardından

¹ Er, *Modern Mısır Romanı*, s. 43; Yıldız, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü", s. 46; Tasa, "Suriye Öykücülerinden Mâcid Reşid el-'Uveyyid'in Sıcak Bir Yazı", s. 134.

² Ebû Heyf, *el-Kıssatu'l-'Arabîyyetu'l-Hadîse ve'l-'Garb*, s. 47; Göçer, *Gassân Kenefânî ve Öykücülüğü*, s. 215.

³ Krş. Tanrıverdi, "Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni", s. 112.

⁴ Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü I", s. 79 vd.

diğer ülkelere yayılmıştır. Mısır, Suriye, ve Irak'ta şekillenen Modern Arap Öykücülüğü ile ilgili faaliyetler için, XX. yüzyılın başından I. Dünya Savaşı'na, I. Dünya Savaşı'ndan II. Dünya Savaşı sonlarına ve 1950 yılından günümüze kadar olmak üzere başlıca üç devre kabul edilmektedir.⁵

Modern Arap öykücülüğünün gelişiminde *Mehcer Edebiyatı*'nın da rolü büyük olmuştur. Memleketlerinden başka ülkelere göç eden edebiyatçılar, ya ülkelerindeki istibdat yönetiminden, ya da yoksulluktan dolayı hicret etmişlerdir. Gurbette ülkelerine olan özlemi dile getiren, halklarının geri kalmışlığını eleştiren yazılar ve öyküler kaleme almışlardır. Batı edebiyatı ile kurdukları yakın temas sayesinde elde ettikleri birikimlerini, yazılarına ve öykülerine yansıtan bu insanlar, Arap öykücülüğüne önemli katkılarda bulunmuşlardır. Özellikle, 1920'de *er-Râbitatu'l-Kalemiyye* adlı bir birlik kuran Cibrân Halîl Cibrân, Mihail Nu'ayme (ö. 1988), Abdulmesîh Haddâd (ö. 1963), Nesîb 'Arîda (ö. 1946) ve Reşîd Eyyûb (ö. 1941), Arap öykücülüğüne tesir etmiş önemli edebiyatçılardır.⁶

Yemen, Cezayir ve Libya gibi merkezlere baktığımızda ise tablonun biraz daha farklı olduğunu görüyoruz. Buralarda üretilen eserler, yakın zamana kadar Mısır ve Arap Orta Doğusundaki Lübnan, Suriye ve Irak gibi büyük kültür merkezlerinin ürünü olan eserlerin, sanat ve kavram açısından çok gerisinde idiler. Körfez, Yemen, Suudi Arabistan, Sûdan, Tunus, Fas ve Cezayir'deki edebî ürünler ancak son yıllarda tanınmaya başlanmıştır. Bunların da dikkate değer oldukları anlaşılmış, hatta Arap edebiyatında yeni ufuklar ve teknikler ortaya koymaya katkı sağlayacak düzeyde oldukları düşünülmüştür.⁷

Son dönemde Yemen edebiyatı hızla gelişmekte ve öykü türü gittikçe önemli bir hal almaktadır. Ancak gerek Yemen'de gerekse ülkemizde Yemen öykücülüğüne dair müstakil çalışmaların son derece sınırlı olduğunu söylemeliyiz. Bunlar arasında Abdullah es-Sevr'in kaleme aldığı *Lemehât mine't-Tarih ve'l-Edebi'l-Yemenî Kadîmen ve Hadîsen* (San'a 1983) adlı eserin yanı sıra *Binâu'l-Mekân fi'l-Kıssati'l-Kasrati'l-Yemeniyye "Zeyd Mutî' Demmâc Örneği"* ismiyle 'Aden Üniversitesinde 2012 yılında tamamlanan bir Yüksek Lisans tezinden söz edebiliriz.

Erken dönem Yemen öykücülüğü, çoğunlukla belli sosyal ya da siyasî mesajlar taşımakta olup İngiliz dış gücüne karşı az ya da çok açık ajitasyon ile ayırt edilebilir. Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Yemen'de de Batı'yı taklit ile başlayan öykücülük, bazı dönemlerde devrim söylemlerinin etkisi altına girmişse de zamanla -özellikle yetmişli yıllarla birlikte- içerik ve şekil açısından modern anlamda çeşitlilik kazanarak edebî özgünlüğü yakalamaya başlamıştır. Bu dönemde Yemen öykücülüğü bireysel, toplumsal ve siyasî özellikler taşıyarak gerçekçi metodu da ihtiva eder. Toplumun küçük bir parçası olan aile, anavatandan göç, siyasî ortam ve bireysel ıstıraplar, Yemenli kısa öykü yazarlarının işlediği temel konular arasında sayılabilir.

⁵ Yazıcı, "Hikâye", *DİA*, XVII, 481.

⁶ Eyyûbî, *Fî Mihrâbi'l-Kelime*, s. 163.

⁷ Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü II", s. 61.

Seksen yıl öncesine kadar şiirin daha ön planda olması hasebiyle öykünün Yemen’de edebî bir tür olarak kabul edilişi hiç de kolay olmamıştır. Bunda el-Akkad (1889-1964) gibi bazı Arap yazarlarının öyküyü süflî addetmelerinin, gereksiz ve düşük bir edebiyat türü olarak görmelerinin de etkisi olmuştur. Bu dar bakış açısına başkaldırı, 1938’de yayımlanmaya başlanan ve edebî konulara ağırlık veren *el-Hikmetu'l-Yemeniyye* gazetesinde Ahmed Hasan el-Berrâk’ın yayımladığı bazı örneklerle başlamıştır. Derginin on ikinci sayısında yayımlanan bu ilk ürünler her ne kadar dinî vaaz üslubuna dayandığı için klasik anlayışa hizmet etmekteyse de, modern öykücülüğe dair yenilenme hareketi için somut bir adım olarak kabul edilir.⁸

Zeyd b. Ali ‘İnan, Yahya b. Hamûd en-Nehârî gibi şahsiyetlerin çalışmaları da yine modern öykü çizgisinden uzak olmakla birlikte, öyküye edebî bir zemin hazırlamaları bakımından önemlidir. Telif öyküler yazan Hâmîd Halîfe, Muhsin Hasan Halîfe, Muhammed Ali Lukmân ve onun eleştiride gösterdiği başarı, öyküye modern bir çehre kazandırmıştır. Muhammed Ali Lukmân (ö. 1966), aynı zamanda *es-Saîd* adlı romanıyla Yemenli ilk roman yazarı kabul edilir. Ancak Salih ed-Dehhân, Hasan el-Levzî, Muhammed ez-Zerkâ, Muhammed Musanna’, Zeyd Mutî’ ed-Dehmâc gibi kişilerin öykülerinde siyasî temaların ağır basması, başarılarını da gölgelemiştir. Düzenlenen yarışmalar, Muhammed Saîd, Ahmed Mahfûz Ömer gibi öykücülerin tanınmasına vesile olmuş ve bu kanalla teşvik gören öykü, uzun süre Mısır’da yaşayan Muhammed Abdulvelî’nin ortaya çıkışıyla dar çerçeveden ve eski kalıplarından kurtulup modern bir görünüm kazanmıştır. Mısır’daki öykücülerin tecrübelerinden yararlanan Abdulvelî (1939-1973), “el-Ardu yâ Selmâ”, “Şey’ün ismuhû Hanîn”, “Leytehû lem ye’ûd” gibi içtimai ve siyasî muhtevalı öyküler yazmıştır.⁹

Abdullah Selîm Bâvezîr’in (1938-2004) “Altından Kumlar”ı ile Ali Bâzîb’in (1934-1991) “Giriş Yasak” adlı öykülerinin de Yemen öykücülüğünün gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Bu isimler dışında Muhammed Saîd Misvât, Abdullah el-Emîr ve Âmine Yûsuf isimleri de anılmaya değer diğer öykücülerdendir. *el-Kalemu'l-Adenî*, *el-Cenûbu'l-Arabî*, *el-Fikr*, *el-Kifâh*, *et-Tarîk*, *el-Fecr* gibi gazeteler de Yemen öykücülüğünün gelişimine katkı sağlamıştır.¹⁰

Makalenin konusu olan *Yolcu* adlı öykünün müellifi Hemdân Zeyd Demmâc da Yemenli çağdaş kısa öykü yazarları arasındandır. Hemdân Zeyd Demmâc, pek çok dile çevrilen *er-Rahîne* isimli ünlü romanı kaleme alan Yemenli meşhur öykü ve roman yazarı Zeyd Mutî’ Demmâc’ın (ö. 2000) oğludur. Yemen’in İbb şehrinde dünyaya gelmiştir. İngiltere’nin Reading Üniversitesi’nde Bilgisayar Bilimleri alanında doktorasını yapmıştır. 2006 yılında Yemen Times Gazetesi’nin Yazı İşleri Müdürlüğü görevine atanmıştır. Yemen Yazarlar Birliği ve Gazeteciler Sendikası üyesidir. Yemen’deki önemli edebî dergilerden biri olan *Ğayman* dergisinin baş

⁸ Bedr, “Vilâdetu Fenni'l-Kissati'l-Yemeniyyeti'l-Kasîrati ve Tatavvuruhâ”, s. 9. Ayrıca bk. Yazıcı, “Hikâye”, *DİA*, XVII, 484.

⁹ Yazıcı, *agy*.

¹⁰ Bk. Göçer, *age*. s. 35.

yazarıdır. Yemen Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde başkan yardımcısı olmasının yanı sıra Londra South Bank Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak çalışmaktadır. Çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış birçok yazısı vardır.

Yayımlanmış iki kitabından biri, صباح نيكول الجميل (*Nicole'nin Güzel Sabahı*) (Yemen 2010) adlı şiir divanıdır. Diğeri ise, الذبابة adını taşıyan ve ilk baskısı 2000 yılında yapılan müstakil öykü kitabıdır. "المسافر", yazarın bu kitapta yer alan on üç kısa öyküsünden biridir.

Öyküleri, sıradanlığa başkaldırı ve özgünlük anlayışının birer temsilcisi olarak nitelenebilecek olan bu kitap ikinci kez, Merkezi 'İbâdî lî'd-Dirâsât ve'n-Neşr tarafından 2012 yılında San'a'da basılmıştır. 113 sayfadan oluşan eserde, her birinin sonunda 1994-1998 yıllarının tarih olarak verildiği kısa öyküler yer alır. Kitabın ikinci baskısına bir takdim yazan Hatem es-Sakr özetle şunları söyler:

"Bu kısa öyküler mecmuası, ikinci baskısında birçok soruyu da yeniden gündeme getiriyor. Bunlardan birisi de yetenek meselesidir. Büyük roman ve öykü yazarının oğlu Hemdân Demmâc, ülkesinde ve Arap ülkelerindeki yazılı literatüre dair sessizliğini bozarak, yeteneğin edebiyat, psikoloji ve eğitim sayesinde çeşitlilik gösteren bir mirasa dönüşebileceğini gösteriyor. Kanaatimce oğul Demmâc'ın eserleri, diğer bütün okurları gibi Zeyd Mutî' Demmâc'ın eserlerinden beslenmiştir. Hemdân Demmâc, gerek konu ve şahıs seçimleri ile gerekse onları aynı anda hem basit hem derin anlamlar ifade edecek şekillerdeki sunuşuyla etkili bir yazardır. Öykücülük deneyimini İngiltere'deki eğitimi ve yabancı dillere ait edebiyatı öğrenmesi sırasında artırmıştır. Yazarının özellikle not düştüğü 1994-1998 yılları arasındaki tarihler, onun öykülerini eğitimi sırasında çok erken yaşlarda kaleme aldığına ve o dönemlerdeki edebî olgunluğuna işaret eder. Bu kitaptaki öyküler iki şeyi birleştirmesi yönüyle önem arz eder: 1. Ayrıntılarını zekice, şairane bir üslup ve özenle bir araya getirdiği gerçek olaylar. 2. Hayalî bir görünüm sağlayabilmek için bu gerçekleri güçlendiren varsayımlar. Ayrıca şahıslar, olaylar, anlatım ve dil özellikleri açısından onun çok özel bir yapısı vardır..."¹¹

Küçük el kitabı hacmindeki eserde yer alan on üç öykünün isimleri şöyledir: 1. *ez-Zubâbe* (Sinek), İlkbahar 1995, 2. *el-Musâfir* (Yolcu), Yaz 1995, 3. *el-Milâd* (Doğum Günü), Kasım 1995, 4. *Misbâhu's-Seyyide Rûzmârî* (Bayan Rosemary'nin Lambası), Kış 1996, 5. *Lekad Fealtuhâ* (Onu Ben Yaptım), Yaz 1996, 6. *el-İntizâr* (Bekleyiş), Sonbahar 1996, 7. *el-Hud'atu'l-Ahîratu* (Son Aldanış), Sonbahar 1996, 8. *Kâinâtu Kevkebihi'l-Âhar* (Onun Diğer Gezegeninin Yaratıkları), Yaz 1996, 9. *et-Tarîk* (Yol), Yaz 1997, 10. *Dahekâtun ale'l-Cudrân* (Duvarlar Üstündeki Kahkahalar) Yaz 1997, 11. *Dav'un Kameriyyun li Yevmin Baîd* (Uzak Bir Güne Ait Ay Işığı), Kış 1997, 12. *el-Kâbûs* (Kâbus/Korkulu Rüya), Kış 1998, 13. *Yâ lehâ min Kâsiyeh* (Ne Kadar da Zalim) Yaz 1998.

¹¹ Sakr, "ez-Zubâbe'ye Takdim Yazısı", *ez-Zubâbe*, s. 9-10.

Kitaba ismini de veren “ez-Zubâbe” (Sinek) adındaki ilk öykü, Hâtem es-Sakr’ın takdim yazısında da belirttiği gibi hayattan kesitlerin temas ettiği insanî boyutla ilgilidir ve son varılacak yeri simgesel bir tarzda ifade etmektedir. Allah’ın huzuruna varış, Kur’an’da belirtilen ve en temel gerçek olan ölümden başkası değildir.¹²

Bu öykülerden en kısa olanı iki sayfalık *Lekad Fealtuhâ* (Onu Ben Yaptım)¹³, en uzununu ise konumuzu teşkil eden “el-Musâfir” (Yolcu) adlı on altı sayfalık öyküdür.¹⁴

Kitabın arka kapağında bir değerlendirmesine yer verilen Abdulaziz el-Mukâlih, haklı olarak yazar hakkında şu övgü dolu ifadeleri kullanır: “O, şiirde olduğu gibi öykücülükte de geleneksel kalıpların dışına çıkmıştır. Bilimsel birikim gerçeğinden hareketle serbest içeriğin özgün şekiller meydana getirdiği ve öykü alanındaki bilimsel başkaldırının, şiirdekinden daha az düzeyde olmadığı düşüncesindedir. Kendini yetiştirmiş öykü okuru, karşısında yazarının yaşını aşan düzeyde bir yeteneğin, gereksiz ve usandırıcı fazlalıklardan arınmış öykülerin durduğunu fark edecektir.”

Hemdân Demmâc’ın metinleri genellikle açık ve anlaşılır özelliktedir. Yazar, öykülerinde bolca tasvirlerle yer verir. “Yolcu” adındaki öyküsünde bu tasvirler adeta zirveye ulaşmıştır.

XIX. yüzyılda dünya edebiyatında romantizm akımıyla birlikte önem kazanan betimlemenin Arap edebiyatını da etkisi altına alması uzun sürmedi. Çağdaş Arap edipleri öykü ve romanlarında bir anlatım türü olan betimlemeye sık sık başvurup bunu başarılı bir şekilde eserlerinde kullanmışlardır. Bu sayede hedef kitleye daha etkili ve canlı bir şekilde mesajlarını ulaştırmışlardır. Yazarlar yaptıkları betimlemelerle bir olay hakkında zihinsel bir imge ortaya koymuşlar, hadisenin fotoğrafını kelimelerle okuyucunun zihninde adeta canlandırmışlardır. Bunu yaparken kimi zaman kendilerinden bir şeyler katarak subjektif tasvirler yapmış, kimi zaman da olayı çıplak haliyle okuyucunun önüne sererek objektif tasvirlerle yer vermişlerdir.¹⁵

“Yolcu” da tasviri en güzel şekilde kullanan çağdaş öykü örnekleri arasında değerlendirilebilir. Öykü, büyük ölçüde öykünün anlatıcısının uzun bir tren yolcuğu boyunca gözlemediği yanındaki gizemli yolcuyu anlatan tasvirler, onunla kurduğu diyaloglar ve anlatıcıya ait iç konuşmalardan oluşur. Yazar, oldukça sınırlı bir çerçeveye sahip olan bu öyküdeki başarısıyla adeta ne kadar güçlü bir öykücülük yeteneğine sahip olduğunu ispatlamaktadır.

¹² Bk. Hicr, 15/99.

¹³ Demmâc, *ez-Zubâbe*, s. 51-52.

¹⁴ Demmâc, *age*, ss. 19-34.

¹⁵ Eren-Uzunoğlu, “Çağdaş Arap Hikayeciliğinde Betimleme Örnekleri”, s. 39.

2. Öykünün Özeti

Tıp Fakültesi öğrencisi olan anlatıcı, kalp rahatsızlığı bulunan annesini görmek için bir aylığına izin alarak uzun bir tren yolculuğuna çıkmıştır. Yolculuk boyunca sıkılmakta ve sürekli gözlem yapmaktadır. Son istasyonda trene binip de yanına oturan ilginç ve bir o kadar da gizemli olan Doğu'lu yolcuyu çözümlemeye, onunla diyalog kurmaya çalışır. Yolcu ona karşılık vermez. Son derece sessiz ve ilgisizdir. Yolculuk esnasındaki sükuneti sadece tren yeni bir istasyondan hareket ettikçe bilet kontrolü yapan kondüktörün aniden duyulan kaba sesi bozmaktadır. Birkaç başarısız denemeden sonra gizemli yolcu, sonunda anlatıcı ile çok kısa diyaloglara girer. Fakat her defasında hemen sessizliğe bürünür. Yolculuğun bir yerinde ise anlaşılmaz bir şekilde aniden gördüğü her şey hakkında konuşmaya ve yaşamından örnekler sunmaya başlar. Anlatıcı şaşırsa da ondaki bu değişiklikten memnun kalmıştır. Yolculuğun sonlarına doğru yolcu yine susmuştur. Onun ilgisiz tavrı ve anlatıcının sıkılğan haliyle öykü yolculuk bitmeden son bulur.

3. Öykünün Edebî Özellikleri

Görüldüğü gibi öykünün bir macerası, mutlu ya da hüznünlü bir sonu yoktur. Öykü baştan sona yoğun ve etkili tasvirlerden oluşmaktadır. Şu cümlede teşbih sanatıyla güçlendirilmiş güzel bir tasvir örneği görmekteyiz:

والأوراق الصفراء المكتنزة والمبتلة بزخات المطر اليومي تلتف حول قدميه كأمواج البحر الجنوبي البعيد

*"Dolup taşan ve günün sağanak yağmurlarıyla ıslanmış sarı yapraklar, uzaktaki güney denizinin dalgaları gibi ayaklarının etrafını sarıyordu."*¹⁶

Tasvirlerini çoğu kez teşbihlerle süslemesi sebebiyle, yazarın öykülerinde zaman zaman uzun ama sıkıcı olmayan cümleler ve onların doğurduğu derin anlamlar göze çarpar. Aşağıdaki ifadelerde yer alan titreme tasviri buna en güzel örnektir:

*"Sıcak çay fincanından ilk yudumu aldığı anda yorgun bedenini sevgi dolu bir titreme aldı. Uzun süredir devam eden gece nöbeti esnasında, paslanmış karargahın zirvesindeki yüksekçe yerinden, geniş havaalamı caddesinden geçen araçları rahatsız ederek alışılmış görevlerini yürüten polis devriyelerini gözleyerek, plastik çay bardağından yudumladığında hep hissettiği gibi sevgi dolu bir titreyiş..."*¹⁷

Yine "son bahar ve soğuk hava" gibi aslında sıradan sayılabilecek tasvir unsurlarını farklı benzetme ya da kişileştirmelerle süslemiş, önemsiz görülen detaylardan başarılı tasvirler üretmiştir. Aşağıdaki paragrafta hem paltonun kişiyle arkadaşlığından söz edilerek kişileştirme sanatına dair güzel bir örnek sunulmuş, hem de kocaman-küçük ve soğuk-sıcak tezatlarına yer verilmiştir:

¹⁶ Demmâc, *ez-Zubâbe*, s. 20.

¹⁷ Demmâc, *age*, s. 27-28.

“Artık sonbahar bitmişti. Caddeleri süsleyen kocaman ağaçların hepsinin son yaprakları dökülmüş ve küçük şehrin kaldırımlarına saçılmıştı. Bu şehre geldiğinden beri sevgi dolu arkadaşı olan paltonunun düğmelerini sağlamlaştırdı. Rüzgarlar onu uzağa her savurduğunda yüzüne çarpan ve neredeyse nefesinin sıcaklığını yok edecek olan soğuk rüzgarlardan kaçınmak için başını aşağıya indirerek, şalını nahif boynunun etrafına otomatik bir hareketle tekrar tekrar dolamaktaydı.”¹⁸

Öyküde anlatıcı ve onun karşısındaki yolcudan oluşan iki kahraman vardır. Her iki kahramanın da ismi verilmez. Öykülerde hikayeci genellikle en etkin kişidir. Ancak bu öyküde hikayeci, ona dair kendi iç konuşmaları ve tasvirleri ile karşısındaki Doğu’lu yolcuyu sürekli ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Hatta öyküde gizemli yolcunun, üzerine öykünün kurgulandığı gerçek aktör olduğu dahi söylenebilir. Bu da öykünün farklı bir özelliğidir.

“el-Musâfir”in özel bir muhtevasından söz edemeyiz. Ancak bu onun hiç bir mesaj içermediği ve herhangi bir hedefinin olmadığı anlamına gelmez. Öykünün verdiği en önemli mesaj şudur: Hiç kimse dıştan görüldüğü gibi değildir. İnsanları dış görünüşlerinden hareketle değerlendirip yargılaması, çok kere kişiyi mahcup eder. Bunu, yolculuk esnasında bir ara anlatıcının, okuduğu kitaptan edindiği bilgilerle karşısındaki yolcuyu sımayıp onu hafife aldığı ve daha sonra aldığı cevaplarla bundan pişmanlık duyduğu sahnede net olarak görebiliyoruz.¹⁹

Öykü baştan sona bir yolculukla ilgilidir. Olay yeri bir tren ve onun mola verdiği istasyonlardan ibarettir. Ancak olayın hangi tren ve istasyonlarda geçtiği, bu yolculuğun nereden nereye yapıldığı belirsizdir.

Öyküde zaman da belli edilmemiştir. Sadece, öyküde yer alan tasvirlerden hareketle bu tren yolculuğunun sonbaharın bitişiyle birlikte, havanın soğuduğu bir dönemde gerçekleştiğini anlıyoruz. Yazar, öykünün sonunda ise 1994 yazını tarih olarak kaydeder. Bu tarih, onun eğitimi için İngiltere’de bulunduğu dönemin başlangıcıdır. Bu sebeple öykünün, bizzat kendisinin yaşadığı gerçek bir yolculuk üzerine kurgulandığı çıkarımında bulunabiliriz. Ayrıca yazar, yolculuğun her zamanki sıkıcılığından ve uzunluğundan bahsettiği için, öykünün kendisinin dört yıl süren Yemen-İngiltere arasındaki gidiş-gelişlerinden alınan ilham sonucu oluştuğu da düşünülebilir.

Yazarın kendi hayatındaki izlenimlerine öykülerinde yer verdiğinin en büyük kanıtı, kitabın dördüncü öyküsü olan “Misbâhu’s-Seyyide Rûzmârî” (Bayan Rosemary’nin Lambası) adlı öyküdür.²⁰ Öykü, yazarın yurt dışında bilgisayar eğitimini aldığı döneme aittir. Öykülerinde Jimi ve James gibi yabancı isimlere yer vermesi de²¹ bunun bir göstergesi olarak düşünülebilir.

¹⁸ Demmâc, *age*. s. 20.

¹⁹ Demmâc, *age*. s. 26-27.

²⁰ Demmâc, *age*. ss. 41-49.

²¹ Demmâc, *age*. s. 46-47.

Yeniden öyküye döndüğümüzde olay yeri ile ilgili olarak şu notu mutlaka düşmeliyiz: Öykünün bütünüyle bir yolculukta geçiyor olması elbette onun tekdüze bir hale bürünme tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Ancak yazar buna izin vermemiş ve titizlikle her ayrıntıya yer vererek okuyucuyu canlı tutmuştur. Özellikle anlatıcının mola yerlerinde uğradığı kahvehanelerdeki gözlemleri, öyküyü monoton havadan uzaklaştırmıştır. Sınırlı ortam ve kurguya sahip böyle bir öyküde bu farklılık son derece önemlidir. Bu, on beş pasajdan oluşan öykünün üç bölümünde yer alır. Bir mola yerindeki kahvehane şöyle tasvir edilir:

*"...Bir masa ve iki sandalye bulmaya uğraştıktan sonra, yükselen yoğun dumanların arasından onlara uzanabildi. Masa, şehrin izlerinden elde ettikleri birçok resmi fotoğrafa dönüştürmeyi tamamlamış Japon turistlerden oluşuyordu. Onlar ayrılmaya yeltenir yeltenmez, hemen birtakım eller onları diğer masalara katmak için o sandalyeleri tutuyordu. Çabucak bir sandalyeye oturdu, diğer oturağın üzerine de yün şalını koydu. Gözüyle kahvehanenin köşelerini süzdü."*²²

Öykü, mola yerlerinde yürümekte olan anlatıcının özellikle soğuk ve yağışlı hava tasvirleri ve bu arada içinden geçirdiği düşüncelerle zenginleştirilmiştir. Bunun bir örneği aşağıdaki bölümde göze çarpar:

*"Bu bulutlu günün ilk karanlığında bir çok yüz beliriyor, sonra gizleniyordu. Kulakları, soğuk rüzgarların çarpması yüzünden sızlamaya başladı. Zira düğmeli favori yün şapkasını unutmuştu. Ancak yine de yürüyüşü yavaş değildi. İradesizce hareket etmeye başlayan bedeni üzerinde otoritesini kaybetmiş kimse gibiydi."*²³

*"Tren, bazı yolcuların inip bazılarının binmeleri için istasyonlardan birine yaklaşıldığını haber vererek biraz yavaşladı. Bu uzun yolculuk sırtımı yorgun düşürdüktan sonra koltuktaki duruşumu değiştirdim."*²⁴

İfadeleriyle birinci tekil şahıs anlatımıyla başlayan öyküde anlatıcı bazen üçüncü şahıs anlatımıyla dış anlatıcı, bazen birinci şahıs anlatımıyla iç anlatıcı olarak karşımıza çıkar.

Çoğunlukla monolog şeklinde geçen öyküde zaman zaman diyaloglara da yer verilir. Aşağıdaki pasajda, uzun ve etkili tasvirlerin iç anlatıcı formatıyla sunumuyla birlikte aynı zamanda monologun diyaloga dönüşümünün başarılı bir örneğini de görmekteyiz:

"O, biletini kondüktöre gösterirken, yanı başımdaki sessiz yolcunun yüzünü dikkatle inceledim. Bu, onun yüzünü net bir şekilde gördüğüm ilk seferdi. Yüzü geniş ve kırmızı, soğuk bir esmerlikle kaplıydı. Solmuş teni üzerinde yeşil bir renk belirmişti. Belirgin bir burnu, gizli bir parıltının örttüğü alevli gözleri vardı. Beni en çok büyük ka-

²² Demmâc, *age*. s. 24.

²³ Demmâc, *age*. s. 22.

²⁴ Demmâc, *age*. s. 19.

fasının hacmiyle uyuşmayan incecik boynu ve neredeyse kanayacak olan yarılmış dudakları etkiledi. Bir anda bakışlarını ona yöneldi. O ise kibarca başını sallayarak bana güler yüzle baktı. Bu fırsatı ganimet bildim ve hemen söze atıldım.

-Bugün hava ne kadar güzel! Her zamankinden farklı olarak sabah-tan bu yana güneş parlıyor.

Beni tasdik ederek gülümsedi. Yüzünü asarak pencere tarafına çevirdi. Uzaklara bakmaya başladı.”²⁵

Öykünün üç yerinde gerçek anlamda diyalog örnekleri vardır. Bunlar dışında öykünün gerçek kahramanı olan gizemli yolcudan bir karşılık gelmediği için tam bir diyaloga dönüşmeyen monologlar ve iç konuşma tekniği de oldukça etkin bir şekilde ortaya konmuştur. Bunu öykünün en kısa pasajı olan şu bölümünde net olarak görebiliyoruz:

“Arkadaşımın yeniden sessizliğe bürünmesinden korkuyordum ve hemen ona sordum:

-Siz ne zaman döneceksiniz?

Uykusundan dehşetle uyanan kimse gibi aniden irkildi. Kaşlarını çatarak bana doğru yöneldi. Fakat daha içimde bir pişmanlık uyanmadan önce sessizce kaşlarını düzeltti. Bana huzur içerisinde gülümsedi. Yüzünü pencere tarafına bir kez daha çevirdi. Uzaklara bakmaya başladı. Anlamadığım birtakım kelimeler mırıldandı.”²⁶

Kitabın arka kapağındaki yazısında -Abdullah Ulvan’ın da belirttiği gibi Hemdân Demmâc, ender bir öykücülük kabiliyetine sahiptir. Özellikle “el-Musâfir”de onun kendine has yöntem ve üslubu çabucak hissedilir düzeydedir. Öykü belirli bir macera içermediği halde oldukça akıcı ve sürükleyicidir. Bunda özgün tasvirlerin yeri elbette büyüktür. Yazarın kullandığı dil, fasih ve anlaşılır niteliktedir.

Yazarın öykülerinde gerçek hayatın verilerini kullandığını, yeni dil terkiplerine ve modern ifade kalıplarına yer vererek, geleneği aştığını söyleyebiliriz. Öyküsünde insanın merdiven çıkarken ısınacağı gerçeğinden yararlanan, kahvehanenin sardalye konserve kutuları gibi ağzına kadar dolu olduğunu ifade eden yazar, bu farklılığını en belirgin şekilde ortaya koymuş olmaktadır:

“Hızla binanın kapısını açtı ve hemen yüzüne, duyu yeteneğini kaybetmiş bedeninin soğukluğunu hafifletmeyen mekanın sıcaklığı çarptı... Merdivenleri çıktı. “Her zaman sandığı gibi yukarıya çıkma zahmetinden kaynaklanan azıcık ısınmayı umarak”, kış günlerindeki alışkanlığı üzere asansörü kullanmadı... Sardalye konservesi gibi

²⁵ Demmâc, *age*. s. 22-23.

²⁶ Demmâc, *age*. s. 30-31.

dolu kahvehanenin her köşesinden farklı dilleri konuşan çeşitli sesler yükseliyordu."²⁷

Aynı bölümde ayrıca "bedenin soğukluğu" ve "ortamın sıcaklığı" tasviriyle doğal ve başarılı bir tezata da yer vermiştir.

Sonuç olarak Yemenli muasır şair ve öykücü Hemdân Zeyd Demmâc, "Yolcu" adlı öyküsünde tezat, teşbih ve teşhis sanatlarını da barındıran son derece etkili ve başarılı tasvirlerle yer vermiştir. Öyküde olaylar örgüsü birbiriyle uyumludur. Büyüklük-küçüklük, uzunluk-kısalık, sıcaklık-soğukluk, renk, ses, hareket, his, rûhî durum ve iç güdü gibi betimlemenin temel unsurları yazar tarafından başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca öykü, yerellikten uzak dil ve anlatımıyla, fasih bir Arapça kullanımı ile de okunmaya değer niteliktedir. Yazar, bu öyküsü ile adeta bakmakla görmek arasındaki farkı hatırlatmış, basit olduğu düşünülen izlenimleri oldukça etkili bir betimlemeye dönüştürmüştür. Gerek klasik gerekse modern ifade ve kalıplarıyla gerçek ile hayali tam bir ahenk içerisinde sunmuştur. Böylelikle genelde Arap Edebiyatı, özelde ise Yemen kısa öykücülüğü adına özgün ve son derece başarılı formlar ortaya koymuştur.

4. Ek. Öykünün Çevirisi

Yolcu

Tren, bazı yolcuların inip bazılarının binmeleri için istasyonlardan birine yaklaşıldığını haber vererek biraz yavaşladı. Bu uzun yolculuk sırtımı yorgun düşürdükten sonra koltuktaki duruşumu değiştirdim. Önümdeki kitabı kapattım ve tren biletinin arkasına basılmış küçük haritayı inceledim. "Tren pek çok yerde duracak." Bu yolculuğun, diğer yolculuklar gibi usandırıcı olacağına yönelik belirsiz bir endişe çöktü üzerime. Çünkü önceki istasyonda trene binip de yakınım oturan adam bana hiç dönüp bakmadı. Üstelik gereği gibi selamlaştığımızı da hatırlamıyorum. Onu inceledim... Alnını trenin soğuk camına dayayarak pencere tarafına doğru dalmış bakıyordu.

Hiç yararı yok! Zira defalarca girişimden sonra bu havayla barışık herhangi bir uzlaşma gerçekleştirme konusunda başarısız olmuştu. Rüzgarlar soğuk ve güçlüydü. Dolup taşan ve günün sağanak yağmurlarıyla ıslanmış sarı yapraklar, uzakdaki güney denizinin dalgaları gibi ayaklarının etrafını sarıyordu. Soğuk şiddetliydi ve kaldırımın soğuk suları deri ayakkabısının deliğinden içeri girip de balıkçıl çorabını ıslatıp ayak uçlarına ulaşmıştı.

Artık sonbahar bitmişti. Caddeleri süsleyen kocaman ağaçların hepsinin son yaprakları dökülmüş ve küçük şehrin kaldırımlarına saçılmıştı. Bu şehre geldiğinden beri sevgi dolu arkadaşı olan paltosunun düğmelerini sağlamlaştırdı. Rüzgarlar onu uzağa her savurduğunda yüzüne çarpan ve neredeyse nefesinin sıcaklığını yok edecek olan soğuk rüzgarlardan kaçınmak için başını aşağıya indirerek, şalını

²⁷ Demmâc, *age.* s. 23-24.

nahif boynunun etrafına otomatik bir hareketle tekrar tekrar dolamaktaydı. Nitekim bu gibi şeyleri tasavvur etmek, uzun yolculuk mesafesinin kısalmasında bir yere kadar kendisine yardımcı olacağına olan inancı sebebiyle ona hoş geliyordu.

İstasyondan bütün yolcular binip yerlerini alarak sessizliği sağladıktan sonra tren yeniden hareket etmeye başlamıştı. Sıkıntı ve yalnızlık duygularımda artış oldu. İncelediğim renkli kitabı açtım. Onun renkli sayfalarını çevirmeye başlamamla onu yeniden kapatmam bir oldu. Onu karşıdaki küçük masaya fırlattım. Okumaktan usanmıştım. Yanı başımdaki adama yöneldim. Hala düşüncelere dalıyordu. Pencere tarafına baktım. Trenin sarsıntıları, yorgun göz kapaklarımı ağırlaştırıyordu. Yavaş yavaş kestirmeye başladım. Fakat birkaç saniye geçmeden kaba bir ses bu sessizliği bozdu.

-Biletleriniz beyler!

“Bu şehirde yürümekle helak oldum.” diye oflayıp puflayarak mırıldandı. Ayakları aceleyle ve düzenli bir halde yürüyüşünü sürdürürken, bu gibi havalarda etrafındaki şeyleri fark etmiyordu. Bu bulutlu günün ilk karanlığında bir çok yüz beliriyor, sonra gizleniyordu. Kulakları, soğuk rüzgarların çarpması yüzünden sızlamaya başladı. Zira düğmeli favori yün şapkasını unutmuştu. Ancak yine de yürüyüşü yavaş değildi. İradesizce hareket etmeye başlayan bedeni üzerinde otoritesini kaybetmiş kimse gibiydi.

-Hiç şüphe yok ki dopdolu bir gün olacak!

İçinden böyle söyledi. Sanki bütünyle unuttuğu bir şeyi hatırlamış gibi donmuş eklemlerini çözdü.

O, biletini kondüktöre gösterirken, yanı başımdaki sessiz yolcunun yüzünü dikkatle inceledim. Bu, onun yüzünü net bir şekilde gördüğüm ilk seferdi. Yüzü geniş ve kırmızıydı. Ayrıca soğuk bir esmerlikle kaplıydı. Solmuş teni üzerinde yeşil bir renk belirmişti. Belirgin bir burnu, gizli bir parılının örttüğü alevli gözleri vardı. Beni en çok büyük kafasının hacmiyle uyuşmayan incecik boynu ve neredeyse kanayacak olan yarılmış dudakları etkiledi. Bir anda bakışlarım ona yöneldi. O ise kibarca başını sallayarak bana güler yüzle baktı. Bu fırsatı ganimet bildim ve hemen söze atıldım.

-Bugün hava ne kadar güzel! Her zamankinden farklı olarak sabahtan bu yana güneş parlıyor.

Beni tasdik ederek gülümsedi. Yüzünü pencereye doğru çevirdi. Uzaklara bakmaya başladı ve şöyle mırıldandı.

-Evet, her zamankinden farklı olarak hava güzel!

Bunu açık bir doğulu ifade bozukluğuyla söyledi.

Elini paltosunun cebinden çıkardı, hızla binanın kapısını açtı ve hemen yüzüne, duyu yeteneğini kaybetmiş bedeninin soğukluğunu hafifletmeyen ortamın sıcaklığı çarptı. Kahvehanenin bulunduğu dördüncü kata kadar merdivenleri çıktı. “Her zaman sandığı gibi yukarıya çıkma zahmetinden kaynaklanan azıcık ısınmayı umarak,” kış günlerindeki alışkanlığı üzere asansörü kullanmadı. Yine her zamanki gibi çeşitli kalıp, renk ve tabiattaki insan türleri ile “Yüce Kahvehane”ye yöneldi.

Sardalye konservesi gibi dolu kahvehanenin her köşesinden farklı dilleri konuşan çeşitli sesler yükseliyordu. Hatta oradaki çalışanlar da farklı uyruktan insanlardı.

Bir masa ve iki sandalye bulmaya uğraştıktan sonra, yükselen yoğun dumanların arasından onlara uzanabildi. Masa, şehrin izlerinden elde ettikleri birçok resmi fotoğrafa dönüştürmeyi tamamlamış Japon turistlerden oluşuyordu. Onlar ayrılmaya yeltenir yeltenmez, hemen birtakım eller, onları diğer masalara katmak için o sandalyeleri tutuyordu. Çabucak bir sandalyeye oturdu, diğer oturağın üzerine de yün şalını koydu. Gözünü kahvehanenin köşelerinde gezdirdi. Kahvehanenin her yanını inleyen gürültülü sesler ve yüksek sesteki gülüşmeler komşu masadaki Yunanlılardan geliyordu; yoğun duman, kahvehanenin gümüş renginde ve loş lambalarının ışığını engeller bir şekilde her yerden yükseliyordu. Kafasında birçok fikir dolaştı. Boş yere onları düzene koymaya çalıştı. Düşünceler hafızasında gözlerinin önünde durmadan dönüp geçen film şeridi gibi serbestçe hareket ediyordu. Sonunda sıcaklık etrafını sarmaya başladı. O, hayallerine teslim olmuşken, gözleri girişi kontrol ediyordu.

-Gecikti, acaba gelir mi? Sıkıntılı bir şekilde kendi kendine konuştu.

Önümdeki kitabı inceledi. Açıklamak üzere hemen atıldım. O, yolda avunduğum bir kitap. daha fazlası değil, vakit geçirmek için. Bunu adetim olduğu üzere sıradan değil, akademi öğrencisi olduğumu ona haber verme yolunu açmak için söyledim. Çünkü, neden olduğunu bilmiyorum ama benim sadece “çocuk kitaplarına benzer resimli kitaplar” okuyan yüzeysel bir okuyucu olduğuma inanmasından korkmuştum. Konuşmaya niyetlendim. Fakat şu soruyla sözümü kesti:

-O (kitap) denizler hakkında mı?

-Evet, o son derece eğlenceli bir kitap. Onu “Haraç” çarşısından az bir para karşılığında satın aldım. Okuduğum bilgilerden söz etme şeklindeki favori alışkanlığımı sürdürerek, sanki bu dünyada onları bilen tek kişi benmişim gibi hatalı telaffuzlarımı değiştirmiş bir halde anlatmaya başladım.

-Biliyor musun? Orada yumurtasını nehirlerin çıktığı yerlere bırakan bir balık türü var. Denizin derinliğine çıkmaya gücü yettiğinde, kendilerinden büyük bir miktarın ölüm tehlikesi yaşadığı uzun deniz yolculuklarına dağılırlar. Sonra çok geçmeden, mesafe uzak olsa da hayat sürecini yeniden tekrarlamak için doğduğu nehre geri döner.

-Kanaatimce “Somon balığı!”

Bunu beni şaşırtan bir güvenle söyledi. Bunun üzerine onunla konuşma şeklimden ötürü pişmanlık duydum ve konuşmayı bıraktım. Ona zorlukla gülümsedim. Sonra birden şöyle dedi:

-Onlar gerçekten müthiş yaratıklardır. Yurtlarında yerleşik halde çok nadir bulunurlar. Isınma ve beslenme arayışıyla her yolu denerler. Bazen de onlara ulaşmadan önce ölürlere. Fakat mutlaka dönmelidirler.

Onu tasdik ederek başımı salladım. Bana baktı, yarılmış dudaklarının üzerinde derin bir gülümseme resmi belirdi. Yüzünü yeniden pencere tarafına çevirdi. Uzaklara bakmaya başladı. “Onlar tamamen bizim gibiler” diye mırıldandı.

Sıcak çay fincanından ilk yudumu aldığında yorgun bedenini sevgi dolu bir titreme aldı. Uzun süredir devam eden gece nöbeti esnasında, paslanmış karargahın zirvesindeki yüksekçe yerinden, geniş havaalanı caddesinden geçen araçları rahatsız ederek alışılmış görevlerini yürüten polis devriyelerini gözleyerek, plastik çay bardağından yudumladığında hep hissettiği gibi sevgi dolu bir titreyiş. Uzaklardan hatıralar uyandı zihninde... Okul müdürünün kendisini onun kapalı tuvaletlerinin birinde sigara içerken yakaladığı andan itibaren otuz yıldır bizzat alışık olduğu ortamlarda tercih ettiği sigarasını yaktı. Göğsünden, komşu masalardan yükselen dumanla karışmak üzere yukarılara çıkan bir duman üfördü.

Tren, kocaman bir derin köprüünün üzerinde, kendisini ağaçların bütün yönlerden kuşattığı küçük bir su birikintisini çiğneyip geçiyordu. Birbiriyle ahenkli yeşil ovalar, önümüzde genişçe uzanıyordu. Pencerenin camına son derece güzel bir levha yansiyordu. Aniden bana sordu:

-Burada mı okuyorsun?

-Evet, tıp eğitimi görüyorum.

-Tıp ha...Uzun yıllar ve...

-Evet, aynı şekilde zorlu. Başlangıçta devam ettim, sözünü kestiğime de pişman oldum.

-Endişelenme oğulcuğum! Gençsin, öğreneceğin çok şey var.

Beni çokça kızdıran “oğulcuğum” sözcüğü üzerine konuşmamı cahilce sürdürdüm.

-En sonunda sadece bir aylık izin aldım. Annemin hasta olduğunu haber verdiler. Yıllardır kalbinden şikayeti var. Ben de o yüzden doktor olmak istedim.... Bir ay sonra yine burada olacağım. Bildiğiniz gibi hiç kimse kendinden çokça ayrı düşeceğim bu “harika” şehrin havasından müstağni kalamaz.

Söylediğim ve boş yere sözümle ilişkilendirmeyi denediğim bu anekdot, onun ilgisini çekmemişti. Suçluluk hissine kapıldım ve onu bıktırdığımı sezdim. Başını arkaya rahatça dayadı ve gözünü trenin yukarıdaki elektrik saatine dikti. Sonra çok geçmeden, alnını pencerenin camına dayadı ve yeniden sessizliğe büründü.

Bekleyişin korkulu anları onu yormuş, dış doktorunun bekleme salonunda kendisini gelip bulan his gibi kaygı verici bir duygu ona hakim olmuştu.

-Acaba o (annesi) ne diyecek...?

Yaz meltemi, tüm erkekçe gözyaşlarıyla ona uyum sağlayarak ağlamıştı. İşte onun, üzerine pek çok şeyin, belki de bütün hayatının şekilleneceği son cevabını bekliyor.

-Olsun!

Kendini cesaretlendirerek bunu söyledi.

-Elimden geleni kesinlikle yaptım!

Zayıf parmaklarıyla gergin bir şekilde sigarasını bastı.

Arkadaşımın yeniden sessizliğe bürünmesinden endişe ediyordum ve hemen ona sordum:

-Siz ne zaman döneceksiniz?

Uykusundan dehşetle uyanan kimse gibi aniden irkildi. Kaşlarını çatarak bana doğru yöneldi. Fakat daha içimde bir pişmanlık uyanmadan önce sessizce kaşlarını düzeltti. Bana huzur içerisinde gülümsedi. Yüzünü pencere tarafına bir kez daha çevirdi. Uzaklara bakmaya başladı. Anlamadığım birtakım kelimeler mırıldandı.

Başlangıçta hesabı ödemeyi reddeden, yeni müşterilerle tartışmaya başlayan, Çinli bayan kahvehane sahibinin gürültüsüne rağmen onda hala sessizlik hakimdi. Zaman yavaş ilerliyordu. Fakat tuhaf bir sessizlik, hamaset dolu düşüncesiyle savaşılmaya başladı. Gerginliği yatışıyordu artık. Masanın altındaki ayaklarını sallamaktan vazgeçti. Sandalyesini birazcık kahvehanenin penceresine doğru çekti. Adeti olduğu üzere yüzünü onun soğuk camına dayadı. Ticaretin yapıldığı caddeyi ve hareket eden insan kitlelerine göz gezdirmeye başladı. İçinde mutluluk ve hoşnutluk hissi büyüyordu. Zayıf parmakları, yanan sigarasını gevşek bir şekilde kavıyordu. Kulağına, açılan bir kapının ve kendisine yaklaşmaya başlayan, iyi tanıdığı adımların sesi ilişti. Yarılmış dudaklarında büyük bir gülümseme resmi belirdi. Oraya yönelmeden önce kararını vermişti.

Ana istasyonlardan birinde uzun bir süre bekledikten sonra tren yeniden hareket etti. Tekerleri kuvvetle dönmeye başladı. Yanı başımdaki sessiz yolcunun mizacı bir süredir tamamen değişmişti. Gülmeye, çok konuşmaya başlamıştı. Pencereden seyrettiğimiz manzaralar, içeri giren ve dışarı çıkan ya da masamızın hizasından geçen yolcularla ilgili her şey hakkında devamlı konuşuyordu. Bu şehirde geçirdiği yıllarını, sonunda memleketine dönmeye nasıl karar verdiğini... ve ... tutkuyla anlatıyordu.

Ara sıra bana ilgimi çekmeyen nasihatlerde bulunmasına rağmen, ben özellikle mizacındaki bu değişiklik sonrasında mutlu bir şekilde ona kulak veriyordum. Yüzünü pencereye doğru çevirmiyor ve her defasında olduğu gibi alnını pencerenin camına dayamıyordu.

Soğuk camına tedirgin yüzünü dayadığı pencerenin hizasından, aksi yönden gelen hızlı bir tren geçtiğinde korkuyla uyandı. Sıkıntıyla gelen uyuklamaya teslim oldu. Şu anda her şeyin sona erdiğine kesin olarak inandı. Derin bir iç çekti. Onlar yavaş yavaş kaybolurken, pencerenin camında yoğunlaşmış soluklarını inceledi. Dışarıda havada sevinçle uçan ve altın renkli yaprakları, doğmakta olan güneşin ışıklarına yansımış iri çalıkların bazı dallarını delip geçen kuşlar vardı. Aynı hizada olan ve yolcu trenlerinin karbonlarıyla ağırlaşmış küçük çalıkların dalları, gözlerinin önünden büyük bir hızla geçiyordu. Kulağına aniden kondüktörün kaba sesi ulaştı.

-Biletleriniz beyler!

Trenin tekerlekleri, uzaktan havaalanına doğru yönelmiş tren şeridi boyunca birbiriyle uyumlu birtakım sesler çıkararak, büyük bir iştahla demirden çubuklara saldırıyordu. Karanlık çökmüş, pencere camına yorgun yüzlerimizin yansımaları dışında hiç bir şeyi göremez olmuştuk. Bitmek üzere olan yolculuktan kalan süre boyunca, sessizlik "Doğu'lu arkadaşım"ı bırakmadı. Yorgunluk onu tüketmişti. Karbinde olan herkes gibi, beni de bir uyuklama aldı. Ara sıra onu ağırlaşmış göz ka-

paklarımın arasından, başımı aşağıya indirmiş bir halde görüyordum. Kışın - kendisine göre uzaklara sonsuza dek sırtını dönen kış- soğuşundan yarılmış dudaklarımı büyük bir gülümseme kaplamışken, derin bir uykuya daldı.

(Yaz 1994)

Kaynakça

- Bedr, 'Alâ "Vilâdetu Fenni'l-Kissati'l-Yemeniyyeti'l-Kasîrati ve Tetavvuruhâ", <http://mail.algomhoriah.net/newsweekarticle.php?sid=161105>, 6 Eylül 2012.
- Demmâc, Hemdân Zeyd, *ez-Zubâbe*, Merkezi 'İbâdî li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2. bs., San'a 2012.
- Ebû Heyf, Abdullah, *el-Kissatu'l-'Arabiyetu'l-Hadîse ve'l-Garb*, Menşûrâtü İttihâdî'l-Kuttâbi'l-'Arab, Dîmeşk 1994.
- Er, Rahmi, *Modern Mısır Romanı*, Ankara 1997.
- Eren, Cüneyt-Uzunoglu, M. Vecih, "Çağdaş Arap Hikayeciliğinde Betimleme Örnekleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIII, İzmir 2006.
- el-Eyyûbî, Yâsîn, *Fî Mihrâbi'l-Kelime, el-Mektebetu'l-'Asriyye*, Beyrût 1999.
- Göçer, Murat, *Gassân Kenefânî ve Öykücülüğü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.
- Hâfız, Sabrî, "Modern Arap Kısa Öyküsü I", çev. Azmi Yüksel, *Nüşa*, III (2003), IX.
- , "Modern Arap Kısa Öyküsü II", çev. Azmi Yüksel, *Nüşa*, III (2003), X.
- el-Mukalîh, Abdulaziz, "Arka Kapak Yazısı", *ez-Zubâbe*, Merkezi 'İbâdî li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2. bs., San'a 2012.
- es-Sakr, Hâtem, "ez-Zubâbe'ye Takdim Yazısı", *ez-Zubâbe*, Merkezi 'İbâdî li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2. bs., San'a 2012.
- Tanrıverdi, Eyyüp, "Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni", (Kitap Tanıtımı), *Nüşa*, IV (2004), XV.
- Tasa, Muhammet, "Suriye Öykücülerinden Mâcîd Reşîd el-'Uveyyîd'in Sıcak Bir Yazı", *Marife Dergisi*, VI (2006), II.
- Ulvan, Abdullah, "Arka Kapak Yazısı", *ez-Zubâbe*, Merkezi 'İbâdî li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2. bs., San'a 2012.
- Yazıcı, Hüseyin, "Hikâye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVII, İstanbul 1998.
- Yıldız, Musa, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü", *Nüşa*, II (2002), IV.